

რსკალეთთან სოლომონ ბარის პათიკატორგის ეკთი ეპიზოდი

ნ. შანაველი ს. შანაველი

(წარმოადგინა ავტორი და ნ. შანაველი)

ქვემოთ გამოქვეყნებულ დოკუმენტი საქართველოს ისტორიის ერთ ეპიზოდის შესახებ დაბეჭდილია XIX ს. თურქი ისტორიკოსისა და სახელმწიფო მოღვაწის ამჟამად ჩვედეთ ფაშას „ისტორიის“ (تاریخ جوانان) მეცხრე ტომში (გამოც. წ. 1292—1875; გვ. 380—382).

ამჟამად ჩვედეთ ფაშა დაიბადა 1822 წელს ბულგარეთის ერთ-ერთ სოფელ ლოფიაში. მამამისი ქაჯი ისმაილ აღა წარმოშობით ქირჯიქილისადაც იყო. ახალგაზრდა ჩვედეთ ფაშამ აქვე მიიღო პირველდაწყებითი განათლება. შემდეგ ის სტამბოლში გადავიდა სასწავლებლად 1848 წ. ჩვედეთმა თავის მეგობარ ფუად ეფენდისთან ერთად იმოგზაურა ბუქარესტში. იქიდან დაბრუნების შემდეგ ის აქვეყნებს მთელ რიგ ოსმალურ დოკუმენტებს და სამეფო კარის დიდ ეურადლებას იქცევს. 1855 წ. მას ნიშნავენ სახელმწიფო კარის ისტორიკოსად. შემდეგ იგი ასრულებდა სხვადასხვა სახელმწიფოებრივ დავალებებს: იყო ალაბის, ბრუსის, მარაშისა და სირიის განმგებლად; სამჯერ იყო განათლების მინისტრი, ორჯერ ეკავა იუსტიციის მინისტრის თანამდებობა; იყო აგრეთვე საგარეო საქმისა და სამხრეწველო საქმის მინისტრი.

ამჟამად ჩვედეთ ფაშა გარდაიცვალა 1895 წელს. მან დავეიცოვია ნაშრომები ლოგიკაში, პოეტრიაში, ისლამის, სკოლდნეობაში და სხვა დარგში; ის იყო ფართო განათლების ისტორიკოსი, რომელსაც ამჟამადაც დიდი ანგარიში ეწევა. მის კალამს ეკუთვნის თორმეტტომიანი ისტორია, სადაც აღწერილია 1774—1825 წლების ამბები. მას ხელი მოუწევდებოდა როგორც სახელმწიფო არქივებში დაცულ დოკუმენტებზე, ისე მის წინამორბედ ისტორიკოსთა თხზულებებზე. ის თავისი „ისტორიის“ წერისას იყენებდა წინამორბედი ისტორიკოსების — ვასიფის, ენვერის, ედიბის, ასიმის და სხვათა თხზულებებს. მას ხელი მოუწევდებოდა აგრეთვე არაბულ წყაროებზედაც¹

¹ Fr. Habinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, ლეიფციგი, 1927, გვ. 376—380. ამჟამად ჩვედეთ ფაშას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ უფრო დაწყოლებით იხილეთ: İslam Ansiklopedisi, cilt 3, cilt 22, სტამბოლი, 1944. M. Şakir Ülkütaşır, Cevdet Paşa, hayatı-sahabeti — eserleri (1822—1895), ანკარა, 1945, Ebülula Mardis, Modern hukuk cephesinden Ahmed Cevdet Paşa, სტამბოლი, 1946; და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ ა. ჟევდეთ ფაშას „ისტორიის“ სხვადასხვა ტომებში უხვად არის გაბნეული ცნობები XVII—XIX სს-თა საქართველოს შესახებ. მას დაწვრილებით აქვს აღწერილი ამ პერიოდის რუსეთ-თურქეთის ომები, ამ ომებში კავკასიის ხალხთა მონაწილეობა, საქართველოს საკითხები და სხვ. ა. ჟევდეთის „ისტორია“ საინტერესო წყაროა ამიერკავკასიის ხალხთა ისტორიის რიგი საკითხების შესასწავლად. მას როგორც წყაროს აჩანაყლები მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ისტორიისათვის. ა. ჟევდეთის „ისტორიის“ სხვადასხვა ტომებში საქართველოს შესახებ დაცული ცნობების გამომწეურება უთუოდ სასარგებლო საქმეა.

საინტერესოა ჩვენთვის აგრეთვე თურქეთის საისტორიო საზოგადოების მიერ გამოცემული ა. ჟევდეთ ფაშას „თებქერეების“ პირველი ტომი¹, სადაც თავმოყრილია 12 „თებქერე“. აქედან მეთერთმეტე „თებქერეში“ ჟევდეთ ფაშას დაწვრილებით აქვს მოთხრობილი საქართველოსა და კავკასიის მთიანეთის ხალხთა მდგომარეობის შესახებ XVII—XIX სს-თა მიჯნაზე.

ა. ჟევდეთის „ისტორიის“ IX ტომში დაბეჭდილი ოსმალეთის სულთნის შაჰმურად II-ის (1808—1839) სოლომონ II-ისადმი გაცემული სიგელის დედანი თუ სად არის დაცული ან საერთოდ მოაღწია თუ არა ჩვენ დრომდე, ჟერჟერობით არ ვიცი. ჩვენ მას ვაქვეყნებთ აქ ა. ჟევდეთის მიერ გამოცემული პირის მოხედვით, ოღონდ ზოგიერთი ადგილი აშუარად დამახინჯებული ხანს და ჩვენ იგი გავასწორეთ (იხ. ქვემოთ ტექსტი).

ფორმანი გაცემულია 1811 წელს იმერეთის მეფის სოლომონ II-ისადმი ამ დროს უკვე სოლომონ II ტყვეობიდან გაქცეული ახალციხის ფაშას აყარებდა თავს.

სოლომონ II დაიბადა 1773 წელს. 1789 წელს შინაფეოდალური ბრძოლების შემდეგ იმერეთის სამეფო ტახტი დაიკავა. სოლომონ II დაუცხრობლად იბრძოდა საკუთარი სამეფო ტახტის შენარჩუნებისათვის. რუსეთის კარიზმც ამზადებდა ნიადაგს სოლომონ II ხელისუფლების გასაუქმებლად. 1808 წ. მთავარმართებელმა გენერალმა გუდოვიჩმა მიიღო რუსეთის ხელმწიფის ბრძანება იმერეთში მეფის ხელისუფლების გაუქმებისა და იქ დროებითი მმართველობის შემოღების შესახებ. ასეთ ვითარებაში სოლომონ II ცდილობდა კავშირი დაემყარებინა ირან-ოსმალეთთან და მათი დახმარებით სამეფო ტახტი შეენარჩუნებინა. რუსეთის კარიზმსა და სოლომონ II შორის ურთიერთობა უფრო და უფრო მწვავედებოდა სოლომონ მეორისთვის ნათელი იყო რუსეთის კარიზმის განზრახვა და ამიტომ იგი რუსის ქარის იმერეთიდან გაყვანას მოითხოვდა. რუსი მოხელეები კი ცდილობდნენ სოლომონ II-ის მოტყუებით ხელში ჩაგდებას და რუსეთს გადასახლება. 1810 წ. მათ სოლომონ II დაატყვევეს და თბილისში ჩაიყვანეს, მიგრამ ძალიან შალე, იმერეთის ერთგული თავადების დახმარებით იქიდან გამოიქცა და ახალციხეში გადავიდა.

სოლომონ II-ის იმერეთიდან წასვლა იმერეთის სამეფოს დასასრული იყო. ახალციხეში ვადასული სოლომონ II ყოველნაირად ცდილობდა თურქე-

¹ Cevdet Paşa, Tarih. 1—12, Yayınlayan prof. Cavid Beyse, Ankara, 1953. ა. ჟევდეთ ფაშას „თებქერე“ მეორე ტომი, რომელიც შეიცავს 13—24 „თებქერეებს“, ამჟამად ინტეგრირებულია თურქეთის საისტორიო საზოგადოების გამოცემულ ტომში.
² იმერეთის სამეფოს გაუქმებისთან დაკავშირებით მ. გონიკიშვილმა ამას წინათ გამოაქვეყნა წერილი, იხ. მ. გონიკიშვილი, შენიშვნები იმერეთის სამეფოს გაუქმების შესახებ, ოსმალეთის საქართველოს, და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვ. 24, № 1, 1942, გვ. 129—135.

ბის დახმარებით იმერეთში თავისი უფლებების აღდგენას. მან იმერეთში პროკლამაციები დაგზავნა და მოსახლეობას მოუწოდა რუსეთის ცარიზმის წინააღმდეგ. მთელი იმერეთის აჯანყებას თავისი ერთგული თავადების დახმარებით სოლომონ II ხელმძღვანელობდა. თავის მოწოდებაში იმერეთის მოსახლეობისადმი სოლომონ II აბასითებდა ცარიზმის რეჟიმის უარყოფით მხარეებს, რუსი სამხედრო მოხელეების თვითნებობას და მოუწოდებდა იმერეთის მოსახლეობას მათ წინააღმდეგ აჯანყებისაკენ¹. სოლომონ II-ის მოწოდებამ თავისი შედეგი გამოიღო და 1810 წ. ივნისში დაიწყო შეიარაღებული აჯანყება. სოლომონ II ახალციხიდან გადმოვიდა და აჯანყებას ჩაუდგა სათავეში მთელი იმერეთი მას მიემხრო.

იმერეთის აჯანყება დიდ საფრთხეს უქადდა ცარიზმის ბატონობას საქართველოში, რუსეთის ცარიზმმა სამეგრელოსა და გურიას მთავრების იარაღით შეძლო იმერეთში აჯანყების ჩაქრობა და ამით საქართველოში მძიმე მდგომარეობიდან თავის დაღწევა. იმერეთის აჯანყება დამარცხდა. იმერეთში დამყარდა დროებითი მმართველობა. სოლომონ II ოსმალეთში გაიქცა.

იმერეთის აჯანყების დამარცხება სავსებით კანონზომიერი იყო. სოლომონ II-ის მეთაურობით მომხდარი იმერეთის აჯანყება არ იყო პროგრესული, რამდენადაც მას ხალხისათვის აწიოების პეტი არაფერი მოუტანია. სოლომონ II კი ამ აჯანყებაში ცდილობდა ირან-ოსმალეთის ძალების დახმარებით თავისი უფლებების აღდგენას; ეს კი ობიექტურად იწვევდა იმერეთში ირან-ოსმალეთის აგრესიული ძალების გაბატონებას, და ეს მაშინ, როდესაც იმერეთის სამეფოს არსებობა ისტორიულად განწირული იყო; აღმოსავლეთ საქართველო უკვე რუსეთთან იყო შეერთებული და დღის წესრიგში იდგა დასავლეთ საქართველოს სამეფო-სამთავროების გაუქმების საკითხი.

ახალციხეში გაქცეული სოლომონ II სულთნის მთავრობას დახმარებას სთხოვდა; შემდეგ სოლომონ II ერევანს გადავიდა და იქიდან ირანის შაჰთან ეძებდა დახმარებას. როცა შაჰისგან ვერ მიიღო დახმარება, იგი ისევ ახალციხეში დაბრუნდა. ამ დროს რუსის ჯარის სარდალმა ტოჩმასოვმა სოლომონს მისივე წინადადება დაეტოვებინა ახალციხე, თბილისში გადასულიყო, სადაც იგი რუსეთის იმპერატორისაგან მიიღებდა წყალობას და სათანადო პატივს მაგრამ სოლომონმა უარყო ეს წინადადება, რამდენადაც მას ეს დაპირება: თვალთმაქცური ეჩვენა².

ახალციხეში მყოფი სოლომონ II არ ისვენებდა; იგი სულთნის დახმარებას ელოდა და მისი შემწეობით იმერეთის სამეფოს აღდგენას ლაშობდა. სწორედ სოლომონ II-ის ახალციხეში ყოფნის დროს არის მისადმი სულთნის მიერ გაკეპული ფირმანი, რომლითაც ოსმალეთის მთავრობა სოლომონ II პირდებოდა დახმარებას და იმერეთის სამეფო ტახტზე აღდგენას. ფირმანიდან ჩანს, რომ სულთნის მიერ მიღებული წყალობა და დაპირებანი ძალიან მოგვიდა; იგი კონკრეტულად იმერეთის მეფისადმი ვერავითარ დახმარებას ვერ ითვალისწი-

¹ Акты, собранные Кавказской Археологической Комиссией, т. IV, СПб., 1870, № 342, 344 ახედა კიკელიძე, საქართველოს ისტორია (XIX საუკუნე), თბ., 1964, გვ. 70. შაჰისა დეშმბაძე, დასავლეთ საქართველო XIX ს. პირველ ნახევარში, თბ., 1937, გვ. 192.

² Акты... т. IV, № 327, იხილ კიკელიძე, საქართველოს ისტორია (XIX საუკუნე), თბ., 1934, გვ. 70.

ნებდა, გარდა იმისა, რომ მოსაზღვრე რაიონების ფაშები გაფრთხილებულ აქ-
ნენ ღონისძიებათა მისაღებად.

ქვემოთ მოტანილი ფირმანის შინაარსი იმ მხრივაც არის საინტერესო, რომ აქ ნათლად ხანს სულთანის მთავრობის ლოიალური დამოკიდებულება სოლომონ II-ისადმი და სოლომონ II-ის მიზანი — იმერეთის სამეფო ტახტის დაბრუნება ოსმალეთის დახმარებით. ამ ფირმანის შინაარსს აქ ვბეჭდავთ იმი-
ტომაც, რომ ნათელი გახდეს სოლომონ II-ის პოლიტიკური ნაბიჯის ობიექ-
ტური ხასიათი. სოლომონ II ნებით თუ უნებლიეთ ქვეყნის საზიანოდ მოქ-
მედებდა. იგი თურქთა ძალების მოშველიებით, თავისი სუბიექტური საქმიანო-
ბის ობიექტური შედეგებით საქართველოში თურქთა გავლენების მოშორი-
როლში გამოდიოდა. ამით იგი საქართველოს დიდ საფრთხეში აგდებდა.

სოლომონ II-ის პოლიტიკური ნაბიჯი ისტორიულად განწირული იყო შიართაღმა, სოლომონ II-ის მთავარი მიზანი იმერეთის სამეფო ტახტის აღდგე-
ნა იყო და ამისათვის ის არ ერიდებოდა უცხო მაჰმადიანური ძალების მოშ-
ველებას, მაგრამ ეს ღონისძიება თავისთავად არაპროგრესულ ხასიათს ატა-
რებდა.

ახალციხეში ყოფნისას სოლომონ II-მ სულთანის მთავრობისაგან დახმა-
რება ვერ მიიღო. ახალციხიდან იგი არზრუმის საფეშოში გადავიდა სადაც მას
სულთანმა მიუჩინა მუდმივი ბინა; მაგრამ არზრუმის ფაშასთან უკმაყოფილე-
ბის გამო სოლომონ II ტრაპიზონში გადასახლდა ტრაპიზონის ფაშა ოსმან-ბა-
ზინედარ ოღლიმ. ვითარცა ქართველ თივადთა შთამომავალმა, სოლომონ II
დიდი პატივით მიიღო. სოლომონ II აქვე, ტრაპიზონში გარდაიცვალა 1815
წლის 7 თებერვალს. ტრაპიზონში მყოფმა ქართველებმა სოლომონ II ბერძნე-
ბის წმიდა გრიგოლის ეკლესიის გალავანში დაისაფლავეს. მისი საფლავის ტე-
ლზე ქართულად აწერია: „საფლავსა ამას შინა მდებარე იმერთა მეფე სოლო-
მონ, წელი ჩუიე (-1815 წ.) ჭაჭენ, უფალო, მევენებელნი ჩემნი და ჰბრძოდე
მბრძოლთა მათ ჩემთა. მომიხსენეთ მე, ძმანო, საფლავსა ამას მდებარე მეფე
სოლომონ“.

მეორე გვერდზე აწერია: „განმეძარცვა მე პირველი ქმნილი სიყვითე და
მშუენიერება და მდებარე ვარ შიშველ და კდებულ საფლავსა ამას შინა, ტო-
ბისაგინ დავითისა შთამოსრული ბაგრატონი. ძე არჩილისა, სრულიად იმერთა
მეფე სოლომონ, რომლისთვისაცა ვითხოვ შენდობასა. 7 თებერვალს 1815
წელსი (ქორონიკონი ჩუიე)“.

სოლომონ II იმერეთიდან ახალციხეში გადასვლის შემდეგ მისი ოსმალე-
თის სულთანთან ურთიერთობისა და სხვა საკითხების შესწავლაში ქვემოთ მო-
ტანილი ფირმანის შინაარსი გარკვეულ შუქს შეიტანს: მით უმეტეს, რომ ამ
პერიოდში სოლომონ II-ის საქმიანობის შესახებ ჩვენ ძალიან მწიჩვი ცნობები
მოგვეპოვება. სოლომონ II-ის მეფობის დროინდელი საქართველოს პოლიტი-
კური მდგომარეობის შესასწავლადაც ამ დოკუმენტს უსათუოდ მნიშვნელობა
აქვს.

مداخذه قیام ایدیکک و مجموع نواد و ازناورلریضک سوزلری سنکه برابر اولورق
 بینه المولی بوندن بویه دخی اعداء دولت ابد مدتیم علیه حرکت اینک اوزره
 تکمیل لوازمات سفریه به مترقا سمدی اخسزده اقامت ایدیکک تحریر و بیان قندهش
 اولمغه ذکر اولنان عریضه ابله ما مومی الیها آیدیکک و کلای سلطنت سنمه قالا
 و قما عرض ایدکاری کریر رکاب مستطاب شاهنامه قدیم اولندقدده جمله سنک مفهوم
 و مال صداقت اشتمالی مطوم علم عالم ارای خدیوانم اولمشدر کورجستان الکاسی
 اجداد عظامک هم جلیله لریله ضمیمه ممالک محروسه اولدیعی تاریخدن بو
 آنه کنجه سکان و قطان و امرا و ضابطانی دائمالطف و نوازش و امن و اسایشدن
 غیرى بر شی مشاهده ایندککردن معدا دائره تبعیت دولت ابدی الدوامده اولان
 صنوف رعایا و عجزه و ضفا و بالجمله مای و کدانک مألوف اولدقاری آیین و
 عادتقینه بیوجه مداخه اولنماق اصول سلطنت سنیه مدن ایدوکی هرکسک مجرب و
 مجرومی لولدیفته ناه بویه رعایا پرور و عدالت کستر دولت قوی شوکت فوللغنی
 براغوب انجامی و خیم و عالیبتی حیف عظیم اظه حق طرفره میل و متابعت اینمه
 جکاری ظاهر و بو باده قمع و ضررلرینی اکلار و ایشک شوکتی ملاحظه ایدر
 بندکان حمت شامه ما و سنکه برابر اغور همایوننده صادفانه سعی و عبرت
 ایدخر سایه مکارم وایه داورانه مده منتظر و محمی الاطراف اولوب لوزریکردن من کل
 الوحوه انظار مراحم آثار خدیوانم . بیدریع و اللطاف بیفایات خداوندکارانم دائمی
 التوسیع قندهجلی بدیی و باهر اولمقدنلشی مقتضای وقت و حاله کوره اول حوالیه
 ترتیب و نسریب اولنان مهیات وایمنک وقت و زمانیه ایرشد یرلمسی و سنکه فتح باب
 مخرمه ایدرک کورجستاندن روسیه لونک کلیا دهی اسبابی استحصال اولنسی حصولی
 حالا ارضروم والیسی و شرق جانبی سرعسگری دستور وزیرم امین پاشا ادام الله
 خلی اجلاله طرفه مقدما و بو دهه مخصوصا تحریر و تنبیه و تاکید اولنمشدر
 وقوعه کلان حرکات صادفانه کی تحسینا عهده کده اولان اجق باش ملککی افا اولنوب
 اقتضا ایدن منشور جدید بله ما طبع خاصه ملوکانه مدن سحر موجب السروره دوخته
 بر توب خلعت مورت البهجه و شمذیلک خرجلق اولورق شیک غروش عطیه اولمق
 اوزره سرعسکر مشارالیه طرفه ارسال و اسرا و کیفیت چلدر والیسی دستور وزیر
 مکرم شریف پاشا ادام الله اجلاله جاننه دخی افاده واپ اولنمغه مخصوصا انبو امر
 شریف عالیقام اصدار و آیدرک مومی الیها معاودنظر یله بحث و تیار اولنمشدر
 ابدی خلعت سنیه پادشاهانه می و عطیه بیه شهنشاهانه مده ابله منشور همایونمی
 سرعسکر مشارالیه جانبندن طرفه واصل اولدقده حطوات نظیم و ابعال ابله استقبال
 و ارباش جیب و دوش مفاخرت و استهلال ابدوب دولنطیه ابراز و اظهار ایدیکک
 خلاص و مصادقت لوازمی بوندن بویه دخی اظایه و مرکز رعیتده ثابتقدم اولوب
 مراسم صدق و مطاوعنی اجرا ایدر داب دبرین سلطنت سنمه اوزره طرف همایون
 خدیوانه مدن مظهر عنایت و التفات اوله جظرینی طوائف کورجستاندن اقتضا ایدرک

და კეთილგანწყობილების საყრდენ კარიბჭეში შენგან და შენთან ერთად მოჩიილები და ერთგულების ფარგლებში მყოფ თავადთა და აზნაურთაგან მიღებული თხოვნის წერილების შინაარსი შემდეგს გვაცობინებსა და გვანიშნებს: ქართველი ტომების ოსმალთა სახელმწიფოსადმი კეთილდამოკიდებულება და ერთგულება ოღითგანვე უღაუოა და მათი სიმტკიცე (ჩვენს) მომხრეობასა და გულწრფელობაში ნათელია. ერთი ხანია, რაც მოსკოველთა ჩაჩებმა თაღლითობით, ოინებითა და თვალთმაქცობით, ხელი აღმართეს საქართველოზე და იგი დაიპყრეს. ამას წინათ მათ თბილისის მხარეში ცბიერებითა და თინბაზობით რომ ფეხი მოიკიდეს, ღვთისთ ფიცით დადევს, რომ ჩემი ძალადი სახელმწიფოს ქვეშევრდომებს და მათ ქონებასა და ადგილ-მამულის ზარალსა და ზიანს არ მიაყენებდნენ და ამ თვალსაზრისით მათი გულისმონადირება მოინდომეს და თავიანთი თავი მისანდოდ მოაჩვენეს. ბოროტი განზრახვითა და მტრობით (მათ უნდოდათ) თვით შენი მოტყუება და თბილისისაჲც შენი გამგზავრება, დაჭერა და დაპატიმრება და [სხვა] ამგვარი მუქარები ჩვენ მოგვწერეს და სიტყვიერადაც გვიამბეს, რომ მოუხედავად ამისა, შენ რომ ზემოხსენებული მეფე ხარ, შენში თანდაყოლილი თავგამოდებისა და მამაკობის შესაბამისად, მას შემდეგ რაც ჩუხის დასაგმობ და თაღლით კლანჭებს თავი დააღწიე და აქეთკენ გადმოხვედი, შენ მოსკოვის ქარის დაცვას წინააღმდეგობა გაუწიე და ყველა თავადთან და აზნაურთან შეთანხმებით და ერთსულოვნებით, ღმერთის შემწეობით, ახლაც, ჩემი სამარადისო სახელმწიფოს მტერთა წინააღმდეგ სამოქმედოდ მთელი სამხედრო საცურველის მოლოდინზე ამჟამად ახალციხეში იმყოფები. აღნიშნული თხოვნის წერილთან ერთად ზემოხსენებულ შენი კაცების მიერ ჩემი უზენაესი სამეფოს ვეზირებისათვის სიტყვიერად და წერილობით მოხსენებული (ცნობები) ჩემს ძალად მეუფებას რომ წარუდგინა, ყველა ამ ერთგულების შემცველი ამბების შინაარსი და აზრი ჩემი ქვეყნის დამამშვეინებელი მეუფებისათვის ცნობილი გახდა.

მას შემდეგ, რაც საქართველოს მხარე ჩემი დიდებული წინაპრებს უზენაესი მზრუნველობით ჩემი კეთილად დაცულ სახელმწიფოს შემოუერთდა, აქამდე მის ბეედრებასა და მოსახლეობას, მმართველებსა და ქარის მეთაურებს, მუდმივი სიამოვნებისა და კულთბილობის, შვიდლობაანობისა და სიწყნარის კარდა არაფერი უნახავთ, ამას გარდა, ყველას მიერ აღიარებულ და მტკიცედ ცნობილია, რომ ჩემი მარადიული სახელმწიფოს ქვეშევრდომობის ფარგლებში მცხოვრებ რა'იხაფეთ'ების¹⁶, უძღურთა და უმწიკრთა დენებისათვის და ყველა მდიდართა და ღარიბთათვის ჩვეულებით განმტკიცებულ წესებსა და ადათებში სრული ჩურჩველობა ჩემი უზენაესი სამეუფეო კანონია. ამიტომ უხადია, რომ ასეთი რა'იხაფეთის მოყვარული და ს.მართლიანი ჩემი ძლიერი და ბრწყინვალე სახელმწიფოს ხელქვეითობას არ დატოვებენ და არ გადაიხრებიან და არ დაეკეემდებარებიან იმ მხარეს, სადაც მათი მომავალი და ბედი საშიშროებასა და უსამართლობაში აღმოჩნდება. ამ თვალსაზრისით ნათელი და აშკარაა აგრეთვე, რომ ის ჩემი საფარველ ქვეშ მყოფი ქვეშევრდომები, რომელთაც შეუძლიათ ვაერცენენ სიკეთესა და სიამეში და რომელთაც შესწევთ უნარი გაითვალისწინონ, თუ რა შედეგი მოჰყვება იმას, და (აგრეთვე) ისინი.

¹⁶ რაბ რა'იხაფეთ (ადრ) მხარე რუხან (სხარ), ამ დროისათვის ეს სიტყვა უკვე ოსმალთა სახელმწიფოს იმპერატორ ქვეშევრდომს ნიშნავს.

ვინც შენთან ერთად ჩემი მეუფებისათვის ერთგულ სამსახურს გასწევს და გულსსმერებას გამოიხენს, ჩემთვის ჩვეული სამეფო გულბუობის მეოხებით უზრუნველყოფისა და ყოველმხრივ უშიშროებაში იქნებიან. თქვენთვის დაუზოგველიდ იქნება ყოველგვარი ჩემი სამეუფო წყალობა და გამუდმებით გაიყემა დაუსრულებელი უზენაესი წყალობანი. ამიტომ დროისა და ვითარებათა შესაბამისად, მაგ ადგილებისათვის დამზადებული და გამოგზავნილი საქმიან რაოდენობის საომარი საკურჯლის დროულად მიწოდების, შენთან წერილობითი ურთიერთობის დამყარებისა და საქართველოდან რუსობის შიღვიანად გასადევნად ღონისძიებათა მიღების საქმეების შესახებ ადრეც და ამჟამადაც მიეწერა და უკვე გაფრთხილებულია არზრუმის ვალი და აღმოსავლეთის მხარეთა¹⁷ მთავარსარდალი ჩემი დესთური¹⁸ და ვეზირი ემინ ფაშა¹⁹ (მალაშაღმერთმა ხანგრძლივ ჰყოს დიდებულება მისი). შენს მიერ შესრულებული ერთგული მოქმედებანი იმსახურებს ჩვენს მოწონებას. (ამდენად) შენზე დაყისრებული ამიებაშის მეფის თანამდებობა შენ დაგეტოვება ზემოხსენებულ მთავარსარდალს გამოეგზავნა (სამისოდ) საქართველოს უაღრესტოესი ფირმანი და ჩემი სამეუფო საგანგებო ხალათებიდან სიასამურისა და სიხარულის გამოქვეყნე შექერილობისა და სიამის მომგვრელი სამატიო ხალათი და ჭერჭერობით საბომქარად და სიხარჯოდ ხუთი ათასი ყურუში.

ეს ვითარება ვანემორტა და ეცნობა აგრეთვე ჩილდირის ვაღრაჰს პატრიმოსილ დესთურსა და ვეზირს შერიფ ფაშას²⁰ (აღლაშმა ხანგრძლივი ჰყოს დიდებულება მისი). საგანგებოდ გამოიყა ეს ჩემი პატრიოსანი და მალაღღირსეული ბრძანება და ზემოხსენებულ შენი კაცების უკან დაბრუნებისას გაიგზავნა მლა. როდესაც ჩემი სამეუფო უზენაესი ხალათი, ჩემი საშაჰინშაჰო ეს ერთილი საბომქარი და [თანამდებობის] შენარჩუნების [დამადასტურებელი] უაღრესტოესი ჩემი ფირმანი მისგან [ვალის აგან] შენამდე მოაღწევს, დიდებობა და სახეიმო სულით შეეგებე მას და გულმკერდ დამშვენებული გულზვიადად იყავი. შენ მიერ ოსმალთა სახელმწიფოს წინაშე გამოჩინებული და გამოქვლავნებული ერთგულება და გულკეთილობა შემდეგშიაც გქონდეს და ქვეშევრდომთა შორის მტკიცედ იყავი. ვინც ჩემდამი ერთგულებასა და მოჩხილების წესებს შეასრულებს, ჩემი უზენაესი მეუფების ძველი ჩვეულების მიხედვით, ჩემი უაღრესტოესი სამეფო წყალობისა და კეთილგანწყობილების ღირს

¹⁷ იუბრთდება აღმოსავლეთ ანატოლი.
¹⁸ დესთური (სპ.) — დიდგვლენიანი ევზირი, მალაშხანის პირობიერა მიღწეა
¹⁹ ემინ ი. შ. — ემინი -ხაჯე ვაზირ ფაშა არზრუმის დროიანი იყო. იქვე საბუთის განკვეთ და 1810 წლის ზოლის ვაზირის ჩანგით დანიშნა აღმოსავლეთ ანატოლის მოთავსადღად. დ. არზრუმის ვაღრაჰს თანამდებობაზე. ამ თანამდებობაზე რომ წელაწადს იყო შემდეგ დ. არზრუმის ვაღრაჰს თანამდებობა ვაჯე ეხო წელაწადს, ხის შემდეგაც გახუროცილი (ი. შილი-ი 'Osmanli, I. გვ. 423).
²⁰ შერიფ ფაშა — მხაყ ფაშას (ყოფილი მხაყის ვაღრაჰი) შვილიშვილის სულთან ფაშას შვილია. სხვადასხვა თანამდებობათა შესრულების შემდეგ ჰქონს 1206 (= 1791-1792) წ. ჩილდირის ვაღრაჰს ადგილზე დანიშნეს. ასოციალი 'თანამდებობა' აგრეთვე მიხედვით. შერიფ ფაშა ამის შემდეგ სხვადასხვა დროს იყო მარაშხის, აღმოსავლეთის და აფონის ვაღრაჰი. შემდეგ ვალის, ფიხრბეგისილი და (მეოთხეუნი) ფაშისა 1808-1809 წლებში კარახანისი და ზოლი 1809-1810 წწ. ტახტისილის ვალი და შერიფ ზეუს სანაირობის მთავარსარდალი იყო. [Shili-ი 'Osmanli, III. გვ. 1311 (177)].

გახდება ძალიან უცადეთ, რომ ქართველთა ტომის საჭირო პირებისადმი დიდი გულმოდგინება და გულისხმიერება გამოიჩინოთ და ყურადღებით მოექცეთ. ჩილდირის ფაშას, ზემოხსენებული ვეზირის რჩევათა და წინდახედულობათა გათვალისწინებით თუ შენ განუწყვეტლოვ ხელს მიპყოფ მტერთაგან თავდაცვის, ქვეშევრდომთა გულის მოგებას და სახელმწიფოსა და მხარეში წესრიგის დამყარებას, შენს მიმართ გამოჩენილი ჩემი სამეუფეო კეთილი განწყობილება დღითიდღე გაიზრდება და გაძლიერდება და ჩემი ყოველგვარი სამეუფეო გულითალობა და სიმტკბილობა გამოვლინდება და გამოგლავნდება და რადესაც (ყველაფერი ეს) შენთვის ცნობილი გახდება, შენში თანდაყოლილ ალაღ-მართლობასა და ერთგულებაში და უექველ ქვეშევრდომობასა და მორჩილებაში იყავი და უსათუოდ დიდი გულისყურით მოეკიდე შენდამი ჩემი სამეუფეო კეთილი განწყობილების გაძლიერებას. რაშიაც გაცემულ იქნა ჩემი მაღალღირსეული ფირმანი. დაიწერა რებზ - 'ულ-ეველის მეორე ათეულში, ათას ორას ოცდაექვს წელს (-1811 წლის 5—14.IV).